

Галина Палажай

Вітаутас Вайтєкаускас: «Потрібна система ліквідації правового невігластва»

Життя в Україні не перестає підкидати щоразу екстравагантніші сюрпризи, котрі у звичайних громадян викликають цілковите нерозуміння, відтак і несприйняття. Йдеться передусім про судову вакханалію. Все, що сьогодні відбувається у тій царині, «непосвяченому» у її тонкощі важко збагнути. Але якщо продовжувати жити у такій складній країні, потрібно рано чи пізно почати ці тонкощі якимось чином бодай на примітивному рівні опановувати.

Тому сьогодні пропонуємо актуальну розмову з людиною, яка сама пройшла крізь, з її слів, «судове чистилище», набувши неоціненого досвіду боротьби за власні права. Тепер Вітаутас Вайтєкаускас, литовець за походженням, який вже 40 років мешкає в Україні, займається правозахисною діяльністю, допомагаючи іншим людям відстоювати свої права. Йому це вдається, мабуть, передусім через те, що сповідує принципи, котрі мають глибоке духовне підґрунтя.

- Пане Вітаутас, як так сталося, що Ви почали займатися правозахисною діяльністю?

- Життєві обставини склалися так, що я змушений був припинити підприємницьку діяльність. Газетярський торгівельний бізнес на початку 1990-х років був доволі прибутковим, 16 особам надавав роботу. Але я тоді дещо легковажно поставився до різноманітних бюрократичних забаганок, не бажаючи доводити, що я, мовляв, не двогорбий, а трьохгорбий верблуд. В певний момент потрібно було вже звертатись до фахової юридичної контори. В результаті була спроба одномоментно накласти штраф у розмірі 8 тисяч грн., що тоді відповідало 4 тис. доларів. Таким чином я був змушений почати розбиратися з власними негараздами.

- Що виявилося для вас найціннішим у тому досвіді?

- Набуваючи цей досвід, я мимоволі відпрацьовував так звані «стрес-коди» вибудови лінії захисту і нападу, які давали можливість досягнути бажаного результату.

- Тобто, справа не в законах, не в їхній досконалості, а в стратегії ведення справи?

- Це суто військові технології, які є в кожній галузі людської діяльності. Скажімо, в Китаї подібні стратегії оформлені в 36 стратегем. Але у судовій справі є певна специфіка: якщо лікарська помилка позначається на здоров'ї людини, то тут ламаються людські долі. Ті громадяни, кому доводиться проходити через судове «чистилище», виявляють на початках розгубленість і необізнаність. Адже ні в школі, ні в інших навчальних закладах не готують людину до того, як вона має відстоювати свої права.

- Що потрібно змінювати, щоб покращити ситуацію у судовій системі?

- Судова, правоохранна системи не є ізольованими від суспільства, вони є ні гіршими, ні кращими від нашого стану суспільства загалом.

- Це значить, що проблема перебуває у моральній площині, а законів змінювати не потрібно?

- Справа не в законах, а в їх трактуванні. Якщо добрий закон використовувати для неправедної мети, кінцевий результат буде спотворений.

- Якщо людина, не обізнана з правовими аспектами, стає жертвою, скажімо, того ж рейдерства, як її насамперед поводитися, щоб захистити себе?

- Не звинувачуючи жертву (сам ставав жертвою, в тому числі кримінальних нападів), хочу сказати, що насправді існують кармічні пари: «жертва - кат». Кожен щось відпрацьовує на кожній стадії свого розвитку: одному потрібен досвід жертви, іншому - нападу. Це так, як в школі: може не подобатися завдання, але, скажімо, не пройшовши тему інтегралів, наступна атестація стає неможливою. В даному випадку, якщо ви не вирішите завдання, яке є для вас незрозумілим, неприйнятним, чужим, то воно повториться в значно гіршій ситуації. Якщо, скажімо, людина зазнає насильства, вона мусить реагувати на цю проблему якимось чином: або тренується фізично, або купує зброю і вчиться її застосовувати, або не виходить з дому, купує шолом, ходить і спить у ньому. Є різні виходи. Якщо людина в подібній ситуації вже може дати собі раду, то більше з нею таке не повторюється.

- Чи тренінги, які ви пропонуєте, містять елементи особистісного зростання?

- Для пересічної людини важливо набути практичні навички виходу з різних ситуацій. Я пропоную, використовуючи власний досвід, такі вправи, щоб людина могла проаналізувати, чому вона

потрапила в таку ситуацію і змогла прийняти правильне рішення. На жаль, теперішня освіта навчає фундаментальним речам, а не дає того, як поводитися в тій чи іншій, скажімо, конфліктній ситуації. Відтак, допускають багато помилок, які давно відпрацьовані і описані в книжках. Потрібна система ліквідації правового невігластва, правової необізнатості абсолютно на всіх рівнях, починаючи зі школи. Це повинні бути державні, громадські програми. Адже тепер часто трапляються ситуації, які створюються нечесними, малодуховними людьми для особистого збагачення. З цим потрібно вміти боротися, бо знання дорожчі за гроши.

- У Вас є досвід апелювання до європейських судових структур?

- Так, я хочу використати цей досвід для покращення правової боротьби всередині країни, зважаючи на факт, що міжнародні рішення є вищими за національні норми в силу їх визнання Україною.

- Там легше знайти справедливість?

- Це знову духовно-етичне питання. Ніде нічого не легше. Якщо, скажімо, вам здається, що комусь живеться легше і йому можна позаздрити, це ще не значить, що йому справді легше. Кожен здає конкретно свій іспит з власного вдосконалення щось відшліфувати і перейти на інший рівень.

- Чи є у Вас однодумці у правозахисній діяльності?

- Є люди, які займаються правозахисною діяльністю в різних куточках України, але ці сили розпорощені. Тепер потрібно об'єднати наші зусилля, створивши мережу, бо одну людину можуть завалити нерозв'язними проблемами протягом тижня.

- Знаю, що у Львові Ви допомагаєте сім'ї Троценко у вирішенні майнового конфлікту, що тягнеться вже шість років. Які найбільші труднощі у вирішенні подібних справ?

- В даному випадку було припущене багато помилок з боку різних державних структур на користь певної особи. Скажімо, з однієї справи не по встановлених правилах один документ забирають, а в іншу вставляють. А коли ти хочеш їх переглянути з точки зору фахівця, то це виявляється вельми проблематично. Адже найлегше не давати. окрім того, неетична позиція судді тягне заздалегідь несправедливе рішення. Причому він задля збереження власного імені не хоче визнати свою помилку, щоб розблокувати справу. Це намагання переписати історію хвороби під сьогоднішнє завдання і бачення ситуації.

- Спрацьовує знайомий вислів, що Закон, якдишло...

- В нас кожен закон любіється, кожна зміна приймається під когось до того часу, поки він не вирішить свої проблеми і не піде. От, скажімо, ми зараз увійшли у конфлікт і граємо за тими правилами, а виходить ні в кут, ні в двері. Якщо є можливість, то швидко ініціюються зміни до Закону, щоб моя фірма з того вискочила і мала переваги. Таким чином ідути постійні, щоденні зміни у всіх законах. Але одна річ судити по Кону справедливості, інша поза Коном, що дуже часто у нас відбувається. Скажімо, виникла межова суперечка, в якій одній стороні треба доводити іншій, що та порушила права. Якщо ця інша сторона не згідна, вона має право апелювати. Але, якщо з одного боку приймається заздалегідь несправедливе рішення, а інша сторона з тим погоджується, роблять помилки суддя, адвокат, інші судді, то цей клубок вже так просто не розв'язується, його треба розрубувати. А це все гроши, система, яка працює, товче воду в ступі, громадяни лише платять, підтримуючи її. Коли Іваненко і Петренко будуть настільки освіченими, що самі зможуть розсудити по справедливості, тоді судова система в принципі не потрібна.

Я є противником революційних змін. Змініться ви на краще і я на краще, тоді судова система відреагує на наші зміни. По-перше, якщо ми перестанемо конфліктувати, то позбавимо їх хліба; по-друге, якщо суддів мало, а справи ідути тисячами, то, звісно, виникають корупційні моменти.

- Зважаючи на ситуацію з Конституційним Судом, чи легко позбавити звичайного суддю посади через нефаховість?

- Будь-який, навіть найменший, суддя користується великими професійними перевагами аж до виходу на пенсію. За однією скаргою не можна зняти суддю. Такі питання ініціюються Вищою радою юстиції за поданням органів юстиції, Апеляційних судів. Але і звичайна людина не позбавлена права у цьому механізмі. Це називається не поданням, а зверненням з проханням ініціювати процес розгляду дисциплінарного провадження відносно судді. Суди вищого рівня, Кваліфікаційна комісія на обласному рівні, Рада суддів України мають відреагувати на такі звернення.

Олег Дорожовець
“Львівська газета”

Литовські настрої: трохи сонця в холодній воді

Литва ніколи не була туристичною Меккою і навряд колись стане нею. Це просто тиха, мила й затишна країна, закутана в тумани, як у вовняний шалик.

Об'їхати її вздовж і впоперек можна за тиждень, полюбити - навіть за день. Узимку в Литві ледь устигає розвиднітися, як сонцю вже час сідати. Тому вузькі бруковані вулиці весь час тонуть або в напівтонах пастельних днів, або у свіtlі кованих ліхтарів, які відблискують в численних річках, а то й калюжах. “Трохи сонця в холодній воді” - цей свій найзнаменитіший роман Франсуаза Саган написала про Францію. Але така назва надзвичайно пасує до Литви. Це, якщо хочете, її код.

На історичних перехрестях

Нам, галичанам, тричі судилося жити з литовцями у спільній державі.

Спершу це було Велике князівство Литовське, потім Річ Посполита, й зовсім недавно Радянський Союз. Зрештою, єднали нас не тільки імперії, а й спільне прагнення незалежності. Ледь не весь український самвидав кінця 1980-х друкували в Литві. А коли 16 років тому радянські танки штурмували Вільнюську телевежу, львів'яни масово вийшли на мітинги підтримати прибалтів. До речі, один із лідерів ОУН Євген Коновалець жив на вигнанні саме з литовським паспортом. Литва ж єдина з європейських держав надавала фінансову допомогу Організації Українських Націоналістів.

Зрештою, й тепер, коли кажете, що ви приїхали зі Львова, на обличчі спіrozмовників-литовців зазвичай з'являється приязна усмішка. Перевіreno на собі.

Навіть в архітектурних рисах Вільнюса помічаєш дуже багато подібностей зі львівськими будівлями чи навіть цілими закамарками. Литва є найпівденнішою з балтійських країн. Вона стоїть ніби на межі слов'янського, германського та скандинавського світів. Тому тут пишне бароко ще домінує над шпілястою готикою, а поміж ними, як кремові ружочки на торті, де-не-де виривають багатокупольні православні церкви та церковці.

Кафедральний собор литовської столиці значно більше нагадує афінський храм із колонами та портиком. Поряд із собором постійно чути крики яструбів. Це магнітофонні записи. Так у Вільнюсі борються з нашестям голубів. І що головне - допомагає. У центральній частині не те що голуба, горобця побачити важко.

Стару частину Вільнюса вважають однією з найбільших за площею в Центральній Європі. За цим параметром вона поступається хіба що Празі. Й уся ця територія щедро заставлена культовими спорудами різноманітних орденів, конфесій і вірувань. Вільнюськими церквами можна ходити безконечно. В одній, православній, П'єтр I хрестив ефіопського прадіда Александра Пушкіна (хтось, може, ще пам'ятає радянський фільм “Як цар Петро арапа женив”). Іншу, агресивно готичну, вподобав собі Наполеон, коли йшов походом на Москву (за переказами, він дуже шкодував, що не може перенести її в Париж). У третій вживу грає карильйон - старовинний інструмент, щось середнє між органом і клавесином.

Так само, як у Львові, Кракові, Відні, вільнюська “старувка” розросталася колом. Від міської ратуші променями розходилися вулиці, на два боки вираючись у річку Неріс та її притоку Вілію, на два інші - в оборонний мур. Досі збереглася частина фортечних бастіонів, є навіть одні вцілілі ворота Аушрюс Вартай. Із литовської це перекладається

“Ворота ранкової зорі”, що звучить красиво, хоч і не зовсім відповідає історичній правді, бо заходиш у них до міста зовсім не зі східного, а з південного боку.

Вільнюські святы

У каплиці, яка є пізнішою надбудовою над Аушрюс Вартай, фактично другим поверхом брами, зберігають одну з найбільших місцевих святынь - Остробрамську Богородицю. Ставлення до неї в Литві приблизно таке ж, як до Ченстоховської Матері Божої в Польщі. Як опинилася у Вільнюсі ця ікона, достеменно не відомо, тому довкола образа виникло чимало легенд. За однією, литовський князь Ольгерд привіз його аж із Криму, за іншою невідомий художник за наказом польського короля Сигізмунда Августа відтворив у цій іконі риси вільнюської коханки монарха Барбари Радзивіл, з якою той навіть таємно побрався. Польський двір так і не визнав цього шлюбу, натомість Ватикан визнав чудотворну силу “Вільнюської Мадонни”, й образ став об'єктом паломництва вірних не тільки з Литви. Нині всі стіни каплиці прикрашено їхніми дарами: здебільшого це срібні або золоті ювелірні вироби у формі сердець.

На не меншу увагу прочан заслуговують ще два маллярські витвори релігійної тематики. Перший із них це образ милосердного Ісуса, для якого в Литві навіть збудували в церкві невелику сучасну церковцю. Хоч написали його аж через чотири століття після Остробрамської Богородиці, але він має таку ж незвичайну історію. Намалював його 1934 року польський художник Евгеніуш Казимеровський за описами черніці Фаустини Ковальської, яку Римсько-Католицька Церква визнала святою. Впродовж трьох років до неї у видіннях приходив Христос, притуляючи руку до серця, з якого виходили біло-блакитний і червоний промені. Таким його і відтворив

Казимеровський, вчинивши унікальну, як для мальяра, річ, адже переніс на полотно фрагмент не власної, а чужої свідомості. Звертає увагу й такий нюанс: Казимеровський за своє життя надбав чималий творчий доробок, залишивши по собі картини не лише у Вільнюсі, а й у Krakovі та Львові, але в роки Другої світової війни майже всі вони зникли. Залишився тільки образ милосердного Ісуса. Після приходу до Литви радянської влади костели, де його зберігали, декілька разів закривали, а майно вивозили, проте вірним завжди вдавалося переховати полотно Казимеровського. Доля занесла його аж до Білорусі, але 1985 року образ повернувся до Вільнюса. Чудотворним вважають й ікону святого Казимира, покровителя Литви, на яку вам обов'язково вкажуть у кафедральному соборі Вільнюса.

Якщо родзинкою Сікстинської капели в Римі є шестипалий Папа, то литовська столиця може похвалитися трируким святым. За легендою, художник спершу зобразив Казимирові руки в одному ракурсі, а потім вирішив змінити його, тож одну руку довелося зафарбувати. Але замальована рука з часом проступила крізь фарбу. Автор іще декілька разів намагався забілити її, але марно, рука вперто з'являлася на образі.

Незважаючи на таку високу концентрацію сакральних шедеврів, не можна сказати, що мешканці Литви вирізняються такою набожністю, як, наприклад, сусідні поляки. Вільнюські храми напівпорожні навіть під час богослужінь. Та й саме християнство закріпилося в Литві лише у XIII-XIV століттях, тобто значно пізніше, ніж в Україні чи Польщі. Тому й не дивно, що християнська містика Литви дуже тісно переплетена з містикою язичницькою.

Для прикладу, День святого Казимира переріс тут у велике ярмарково-карнавальне дійство з нагоди приходу весни (в народі Казюкас), яке супроводжує явно дохристиянська обрядовість. Про затяжнуй запеклу боротьбу двох світоглядів свідчить іще низка пам'яток.

Он на вкритій лісом горі над Вільнюсом нависають три білі кам'яні хрести в пам'ять про францисканських місіонерів, яких замучив на цьому місці князь Ольгерд. Щоправда, нині цю композицію трактують ширше, як шану всім жертвам тоталітаризму в Литві. На місці ще однієї страти монахів, котрі несли християнство язичникам-литовцям, тепер височіє храм Святої Трійці. Він

належить Греко-Католицькій Церкві, богослужіння в ньому відбуваються українською мовою. Щоправда, коли ми завітали на відправу, там було тільки четверо парафіян. Видно, що українська громада Вільнюса не в змозі облаштувати величезну споруду храму.Хоча це біда не тільки Святої Трійці. У Вільнюсі чимало костелів, де потріскані середньовічні стіни чекають на реставрацію.

Але ніде їх не прикривають штучними квітами та кічовими витворами дешевих богомазів. Голий камінь виглядає значно благородніше, навіваючи думки про вічне. Як правило, єдина сучасна окраса таких храмів - дитячі малюнки (зовсім не обов'язково на релігійну тематику), акуратно прикріплені на спеціальних стендах чи просто на стінах. В архітектурно найкрасивішому з вільнюських храмів (святої Анни) вразив масивний круглий кам'яний престол перед вівтарем в аскетично-похмурому інтер'єрі. Мимоволі виникли асоціації з "Кодом да Вінчі" та його тамплієрською романтикою. Бракувало лише, щоб з якогось склепу почали з'являтися й самі лицарі "круглого столу".

I Кучма, і Шевченко

Святе та грішне в Литві ходять поруч. Як уже йшлося вище, постійне змішування християнської та язичницької традицій надає країні особливого шарму. Туристів однаково ваблять такі пам'ятки, як Гора відьм і Гора тисячі хрестів, чудотворні ікони Вільнюса й музей чортів у Каунасі. Про останній трохи детальніше.

Тут колекція пекельного народу в найрізноманітніших подобах (на картинах, у різьбі, кераміці, скульптурі) займає триповерховий будинок і є, можливою, найбільшою у світі. Окреме місце в експозиції відведено й для української нечистої сили. Біля фігурки однієї доволі привабливої відьмочки прикріплено візитку з лаконічним написом "Людмила Кучма". Далі здогадуйтесь, хто як хоче: чи то дружина колишнього українського президента привезла каунаському музею цей дарунок, чи такою побачив її невідомий майстер?

Через дорогу від музею чортів - галерея робіт, мабуть, найславетнішого литовського містника Міколаюса Чюрльоніса. З першого погляду на них стає зрозуміло, що митець, мабуть, знав дороги в паралельні світи. Фантастичні сюжети його картин заворожують глухими пастельними тонами, дивними істотами та спорудами, а також якоюсь невимовною тugoю. Врешті-решт, уява замінила Чюрльонісові реальність. Він помер, не доживши й до 40 років, від душевної хвороби.

Сучасні литовські художники та люди вільних професій теж можуть похвалитися неабиякою фантазією. Декілька років тому вони заснували у Вільнюсі власну республіку. Ця незвичайна адмінодиніця, прототипом якої є, вочевидь, копенгагенська Християнія, охоплює симпатичний райончик, який межує з історичною частиною Вільнюса. З'єднує їх старовинний місток через річку Вілія, весь обліплений висячими замками. Річ у тому, що, за місцевою традицією, на міст приходять щойно одружені пари. Вони вішають на перила колодочку з викарбуваними іменами молодят, а ключі викидають у воду. Вважають, що після цього таку пару уже ніщо не зможе розлучити.

Як і в Копенгагені, в Ужуپісі є своя русалонька, яка купає хвоста у Вілії. Республіку Ужупіс визнав наразі тільки мер Вільнюса. А ще вона відкрила своє представництво в Москві. Й хоч усе це, звичайно, не зовсім серйозно, зате на одну атракцію в литовській столиці побільшало. Всіх гостей молодої республіки привітно зустрічає кількаметровий ангел на центральній площі, по-чудернацькому розмальовані стіни старих дерев'яних будинків з віконницями та вказівник, який забороняє кидатися в річку в автомобілі.

Ще одним "містом у місті" є Вільнюський університет. Насправді це цілий квартал із 12 сполучених між собою двориків, власним костелом, обсерваторією й найвищою в центрі дзвіницею. Біля університетської брами меморіальна табличка, де вказано, що тут навчався "Тарасас Шевченка", а вже всередині інша таблиця повідомить, що першим ректором цього навчального закладу теж був наш земляк Петро Скарба.

Замок на воді

За півгодини їзди від Вільнюса лежить Тракай - давня столиця Литви. Тепер це невелике містечко, а колись саме тут був центр усього Великого Литовського князівства. У тракайському музеї, наприклад, експонують давню мапу Литви від Чорного до Балтійського морів. Таку ж мапу вибито на пам'ятнику князеві Вітаутасу в Каунасі. Він, мабуть, був найвойовничішим із литовських володарів, бо постамент пам'ятника підтримують воїни чотирьох націй, котрі він підкорив: татарин, німець, поляк і росіянин.

Але розбудову Тракая розпочав ще попередник Вітаутаса Гедемінас. Саме він спорудив серед лісів та озер неприступний замок. Неприступність його зумовлено тим, що твердиня постала на острові, а із суходолом її пов'язує лише вузький місток.

Щоправда, навіть це не врятувало його від руїнації під час російсько-шведської війни. Після цього замок понад два століття стояв занедбаний, і лише в 1960-1970-х роках провели його ґрунтовну

реконструкцію, а фактично відбудували по-новому, й тепер він є головною туристичною візитівкою Литви.

Приклад Тракая велими повчальній для України. Зважаючи на старі знімки, замок перебував у значно гіршому стані, ніж наші Підгорецький чи Свірський, але маленька Литва наполегливою працею зробила з руїн цукерку.

Це доводить, що відновлення історичних пам'яток є не тільки можливою, а й вигідною справою. Нині Тракай відвідують тисячі туристів, тут відбуваються концерти, фестивалі, вітрильні змагання. Колориту місту додають будиночки караїмів - дивної маленької нації, яка походить із тюрків, але сповідує одну з течій юдаїзму. Вітаутас привіз караїмів у Литву з Криму як контрибуцію від хана ще 600 років тому. 70 нащадків цих середньовічних репатріантів досі мешкають у Тракаї.

Успішність Тракайського замку спонукала литовську владу до нових діянь. Нині в центрі Вільнюса практично з нуля споруджують його мурованого брата. Місцеві архітектори вирішили відтворити за старими рисунками замок Великих литовських князів, від якого донині не лишилося й сліду. Пам'ятаєте ідею Любомира Буняка спорудити замок на львівському Високому замку? Це те ж саме, тільки в литовській інтерпретації. Єдине, що литовці вже далеко посунулися в реалізації цього плану.

Із чого зроблена Литва

1. **Бурштин.** Жоден турист не повертається з Литви без бурштинових сувенірів. Інакше митниця просто не випускає з країни (жарт). Але не придбати бодай дрібнички із застиглої в морі смоли справді важко. Крамничок, які торгають цим товаром у центрі Вільнюса, більше, ніж модних бутиків чи продовольчих магазинів разом узятих. І пропонують вони не тільки біжутерію, а практично будь-який предмет побуту, інкрустований бурштином. Ми, наприклад, привезли до Львова бурштинові прикраси на ялинку. Не дивно, що імена Гінтаре та Гінтаутас (походять від литовської назви бурштину) одні з найпопулярніших у Литві.

2. **Льон.** Ця культура віками одягала литовців, а тепер іще й годує. Вироби з льону (вбрания, білизна, предмети інтер'єру, дитячі забавки) формують одну з основних статей надходжень тутешніх народних майстрів. У литовській міфології за льон відповідало окреме божество Вайжгантас. Колись у литовських селах існував спеціальний обряд для його задобрення. Найвища дівчина набирала повен фартух коржиків і зверталася до Вайжгантаса з молитвою, стоячи на одній нозі. Якщо за весь цей час вона не зрушила з місця, можна було сподіватися на вдалий урожай.

3. **Верес.** Схоже, це улюблена декоративна рослина литовців. Вересом викладено безліч клумб. На балконах і вікнах приватних помешкань теж повсюдно червоніють його кущики. Серед сірої та туманної зими вони, як іскорки, роблять пейзаж якимось теплішим.

4. **Картопля.** Бульбашами традиційно називають білорусів, але литовці зі своєю картоплецентричною кухнею навіть їх здатні заткнути за пояс. Національним кулінарним шедевром №1 вважають цепеліни - страву, яку готують одночасно із сирої перетертого та відвареної картоплі, а за формуєю вона справді нагадує дирижабль (за розмірами інколи теж мало йому поступається). Цепеліни начиняють м'ясом, грибами, капустою, сиром і чим завгодно. Крім того, в Литві готовять картопляні ковбаски, каші, супи, пудинги, колдунаї (щось на кшталт вареників) і ще багато іншого.

5. **Шоколад.** У кожній із трьох литовських столиць є магазинчики, де продають шоколадні цукерки ручної роботи. Вже сам запах усередині доведе гурмана до запаморочення. А асортимент начинок його доб'є. На одній із вітрин ми нарахували понад 30 різновидів. Останній піск сезону шоколадна "Кама Сутра". Це цукерковий набір, де на темних плитках білим шоколадом відтворено ілюстрації з відомого давньоіндійського трактату.

6. **Пиво.** "Країна, де варять таке пиво, не може не подобатися", - заявила моя дружина. Справді, сортів пінного напою в Литві до кольору до вибору, всіх за одну мандрівку не перекуштуєш. Є тут і фірмові закуски під пиво, як-от свинячі вушка чи горошок зі шкварками та смаженою цибулею. На основі темного пива виготовляють і такий алкогольний делікатес, як лікер "Бочю". Для Литви він набув майже такого ж напівкультурного значення, як Ризький бальзам для Латвії, а "Вана Таллінн" для Естонії. Місцеві дотепники навіть вигадали приказку: "Краще "Бочю", ніж ачю". "Ачю" по-литовськи означає "дякую".

Троценко О.В., доцент Львівського національного
 медичного університету

Міфи литовського народу і народна медицина (частина 2)

У народів Європи зв'язок між усім живим асоціювався зі Світовим деревом (Деревом життя). Крони дерев сягала високо в небо, де жили боги, котрі мали своїх помічників; стовбур - люди і всі істоти на землі, осяні сонцем, а також духовні істоти (добрі та злі), котрих боги та їх помічники розселяли серед людей; в корені, під землею - потойбічний світ, де мешкають темні сили. В такому зв'язку зі світобудовою перебувала людина, від поведінки котрої залежали всі аспекти її земного життя. Пізнанню істини вічнозеленого Дерева життя предки присвятили свій часто нелегкий земний шлях і передали знання і досвід в наступні покоління.

Над усім світом колись панував хаос і темрява... I тоді Божественне Око осяяло морок світлом, були відділені суза і вода, створена природа і все живе у ній. I все почало існувати своїм одухотвореним життям: і небо, і сонце, і небесні світила, і вода, і земля, і все, що є на землі і під землею. Наші пращурі бачили і розуміли, що їх життєвий шлях можливий тільки в гармонії з усім тим, що створене Всебогом. Після народження світу велику силу і владу на небесах одержав бог Перкунас. Бог Перкунас дуже шануваний і серед литовців і серед слов'ян (Перун), тому що він справедливий, може захистити і найбільша для нього радість, коли він перемагає сили зла, демонів, що шкодять людям. Перкунас - бог блискавки та грому; після того, як він з'являється на небі і перемагає чорних демонів, земля осяюється сонцем і все радіє життю. В литовській міфології є дуже багато розповідей про боротьбу Перкунаса з вяльнясом (чортом). Перкунас люто ненавидить вяльняса і де тільки може б'є його за злі справи супроти людей. Зображення бога Перкунаса робили з дуба, а обличчя виковували з металу. Ставили його ідол на найвищому місці на капищі. Отже, відповідно, внизу знаходилось саме поселення людей. Як відомо, блискавка частіше вдаряє в дуб, ніж у інші дерева (наприклад, дуже рідко в клен), а також б'є у високо розташовані металеві предмети. Звідси можна припустити, що таке зображення Перкунаса слугувало людям і за своєрідний громовідвід, що в образі Перкунаса захищав людське житло від блискавиці та пожеж. Подібним до Перкунаса в міфології кельтів, що населяли стародавню Англію (Альбіон), є бог грому Тараніс. Люди зверталися до нього з проханням захистити від змій, яких була сила-сильнена в місцевих горах та лісах. Очевидно, що ядовиті плазуни бояться сильних шумових ефектів і ховаються в нори, тим самим звільнюючи людей від свого небезпечного сусідства. В переказах народів Скандинавії живе могутній бог Тор - бог грому, блискавки та родючості. Коли він з'являється на небі у своєму возі, людям слід сховатися, тому що його молот має величезну силу і може вдарити будь-куди. А втім, бог Тор, як і Перкунас, доброзичливий до людей, особливо до жінок і дітей.

Пантеон персоніфікованих духів, які живуть поруч з людьми в литовців вельми великий.

Айтварас (летючий змій) - в литовській міфології розумна і добра істота, на відміну від злих драконів, що нападають на людей і навіть несуть смерть. Айтварас - летючий дух, що являється людям частіше у вигляді вогняного спалаху. Айтварас приносить у дім багатство, але того, хто зажерливий, прагне тільки великих багатств, він може покинути і навіть зруйнувати матеріальний достаток (забрати зерно чи молоко, знищити господарство). Можна собі лише уявити, що означало для литовського селянина позбутися основних продуктів харчування - голод, а можливо і смерть. Все має бути в рівновазі - духовне і матеріальне, щоб щасливо жити на землі. Душі господарів, котрі тримають айтварасів за слуг, тобто вимагають від них тільки примноження матеріального достатку, не турбуючись про свою душу, йдуть до пекла, а після земного життя служать айтварасам у пеклі.

Вуж - істота, що наділена литовським народом мудростю та добротою. Вбити вужа вважалося великим гріхом. А ще... погляньте на картину "Похоронна симфонія" знаменитого литовського художника Міколоюса Чюрльоніса, котрий дуже часто поринав до глибин литовської міфології. На картині зображено довгого "вужа", утвореного величезною кількістю людей, котрі зі схиленими головами, з живим світлом у руках прямують від земного до тихої гавані вічного. Невпинною ходою процесія прямує на суд Всевишнього Творця. Вуж на картині М.Чюрльоніса знаковий: тільки той, хто мудро пройшов свій земний шлях, потрапить у життя вічне.

Вяльняс (чорт) - уособлення всіх духів, котрі живуть під землею. Литовське слово *velis* - покійник, *velė* - душі померлих. Литовці називають чорта також іншими іменами: «нялабасіс», тобто недобрий, неблагополучний, а також «кіпшас» - біс. Вяльняс в литовській міфології не такий злий, демонічний, як в інших народів. Вяльняс хитрий, підступний, може купити людську душу, але і його можна перехитрити і не попасти під його владу. Вяльняс боїться людей освічених.

Вовкулаки (вілктаки) - люди, що перекинулися на подобу хижака-вовка. В переказах литовців виглядає так, що ці люди-перевертні страждають на психічні розлади. Ці хворі могли бути відкинуті суспільством часто через ту небезпеку, яку несли їхні вчинки щодо інших людей. Таких соціально небезпечних вілктаків били, проганяли з села, а іноді й вбивали. Проте, не всі перевертні були небезпечні, а деякі ставали вовками тільки на деякий час: вважали, що вони зберігають розум, але втрачають дар мови. Таких вілктаків люди зустрічали в лісі, на дорогах і про них піклувалися: приводили в село, годували, а головне багато з ними розмовляли, розпитували і через якийсь час такий вілктак повертається до нормального життя.

Габія - богиня вогню; оберігала домашнє вогнище. "Ще до останніх десятиліть вогнище у литовців було місцем, де збиралася ціла сім'я. В давні часи вогонь ввечері засипали золою, а зранку знову звільнювали від неї. Цей обов'язок часто виконувала найстарша в сім'ї мати, бабуся або прабабуся; при цьому вона проголошувала особливі молитви", - пише литовський гуманіст Відунас.

Гільтінє - богиня смерті, котру литовці уявляли жінкою в білому вбранні з жовтим обличчям і жалом замість язика. Її птах - сова; коли кричить сова - бути нещастю. Смерть неминуче приходить до кожної людини і її не слід затримувати біля хати. В українській міфології є дві сили, що уособлюють смерть - Мара і Марена. У литовців з образом Mari є схожість до Морової дійви. Мара - богиня зла і смерті, що веде до підземного царства; як і в литовських віруваннях вона насилає недуги. Марена, якщо людина розказялася в гріхах, очистила свою душу, може повернути життя.

Жяміна - богиня землеробства і врожаю.

Жямє - Земля, дочка Саулє (Сонця) та Менуліса (Місяця), котрі дуже любили Жямє та ревнували її одне до одного. І тоді Всевишній зробив так, що Саулє дивиться на Жямє вдень, а Менуліс вночі.

Жамепатіс (або Лауксаргіс) - покровитель полів, рослин і тварин.

Лайма - богиня щастя, народження і долі. Її птахи - зозуля та яструб; її дерево - липа. Лайма присутня при народженні дитини і може передбачати її долю. В слов'янській міфології подібність є з відьмою, котра також бере участь в пологах та передбачає долю. В русинів Карпат (Україна) відьми в давнину не мали сухо негативних рис. Відьми це жінки, котрі "відали", "знали". Недивно, що ці жінки, знаючи про кожного жителя в селі, його рід, спосіб життя роду, могли знати про спадковість в кожній конкретній родині, схильність до добрих чи злих справ, хвороб, а відтак і передбачати долю новонародженої дитини в таких сім'ях. Читаємо в дослідженнях Громовиці Бердник (2006): "Серед чоловіків практично не було повитух. Просто жінки стоять близче до Матері-Природи, вони отримують сили приводити в наш світ нове життя. Повитухи це не просто сільські "акушерки", це були хранительки знань про людину, про її розвиток та психіку, цілительки й ворожки. Особливістю повитух було те, що... нею могла стати тільки та жінка, котра вже не може мати дітей, але не бездітна". І далі: "Жінки керували внутрішнім життям племені, чи роду, лікували хвороби й пророкували майбутнє", - пише Громовиця Бердник і продовжує: "З часом, в силу зміни релігійних вірувань, жінки-відьми втратили своє значення. Слово "відьма" набуло негативного забарвлення; із приходом християнства прізвисько "відьма" закріпилося за лиходійкою, котра тільки коїть людям зло". У литовців є ще одна подібна до відьми особа - рагана, але в її образі переважають негативні риси чаклунки, ніж жінки, котра відає.

Лаума. Це уособлення і добра і зла. Лауми обов'язково покараютъ за недбалство і лінь, тобто за людські вади. За добро Лауми платили добром. Чи це не справедливо? А наші предки з глибини віків попереджають нас: не лінуйся, будь доброзичливим до людей, шануй свою родину і дітей - і це обернеться на щастя і здоров'я.

Менуліс (Місяць). На молодий місяць слід було сіяти, а на місяць, що зменшується - жати; на повний місяць добре ловиться риба.

Морові дійви - уособлення пошесніх недуг: чуми та холери. В литовських переказах це були жінки: чума виглядала, як пані в кареті, запряженою парою коней або як три юніх діви в довгих гарних одежах; холера представлялася, як нарядна пані в чорному одязі в кареті, запряжений четвіркою коней. Холера виглядала хирлявою та смердючою, що відповідало проявам хвороби.

Наре - богині води. У слов'ян відповідає образу русалки. Наре купаються в ясну ніч, осяяну місячним світлом. В міфології слов'ян русалки з'являються людям в образі молодих вродливих дівчат. Русалками стають маленькі неназвані дівчата, мертвонароджені або приспані (придушенні) матерями, тобто - душі померлих дітей. Наре може затягти у воду та втопити, але можуть бути вони й добрими.

Звичайно, це ще далеко не весь пантеон духовних істот, яких визнавали литовці і з якими пов'язували своє життя. "Людство на протязі значного відрізу часу не зуміло додати майже нічого до

того, що було відомим нашим предкам у ті старі часи. На нинішній період ми лише слабенько наслідуємо те, що робили предки. Жива сила мала для них більше значення, ніж для нас; ми лише тепер починаємо про це здогадуватися", - пише литовський гуманіст, мислитель і письменник Відунас. Чи не повертаємося ми сьогодні знову до розуміння знань наших предків? Можливо в інших формах, але, як і колись, шукаємо щастя в співіснуванні з природою і її законами. Щось пояснюємо собі, а щось зовсім пояснити не можемо. Ми хочемо бути захищеними. Нас часто лякає невідомість і від цього ми багато страждаємо. Напевно слід глибше вникнути в ті пізнання та настанови, що йдуть з глибини віків і на сучасному етапі такого зматеріалізованого світу, відкинувши упередження і страхи, взяти для себе те раціональне, що далося нам від предків. Чи не так?

Література:

1. Велюс Н. Цветок папоротника: Литовские мифологические сказания. Вильнюс: Вага, 1989.- 374 с.
2. Видунас. Я верю в святое таинство. V.: Mintis, 1994.-468 с.
3. Лозко Г. Українське язичництво. Київ, 2009. -92 с.
4. Мицкевич Адам. Славянская литература. Лекция о литовском народе. 24 марта 1843 г.

Прості рецепти для змінення здоров'я.

Найперше це молитва!

Молитва благотворно впливає на діяльність мозку, під час якої в мозковій тканині виникають цілющи дельта-хвилі. Люди, котрі регулярно моляться і звертаються до Бога, рідше хворіють і швидше одужують. Не варто впадати у відчай, якщо не виправдовуються наші сподівання. Шляхи Господні не звідані і Бог краще знає, що нам потрібно. Тому у молитві завжди слід казати: "Нехай не моя буде воля, а Твоя".

Щоби бути здоровим і молодим !

Сповільнює процеси старіння чорний шоколад. Декілька часточок чорного гіркого шоколаду має достатньо антиоксидантів, щоб сповільнити вікові зміни в організмі, покращити пам'ять, вигляд шкіри, а ще й знижує ризик розвитку раку шкіри.

Вживання в їжу селери і зеленого перцю покращує пам'ять.

Найефективнішим у боротьбі з атеросклерозом вважають сік червоного винограду, після нього червоний виноград у китицях, потім яблучний сік і самі яблука. Благотворний вплив забезпечують антиоксиданти, що містяться у соках цих фруктів.

Цілюща сила дерев.

Є дерева і рослини, які додають енергію людині або, навпаки, відбирають. Кожна людина має своє дерево. Проте є дерева, які позитивно діють на всіх людей: найперше це береза, а на другому місці дуб. До дерев, які забирають енергію практично у всіх людей належать тополя, осина, ліана.

Жу ви і кози!

Фото ЕПА
Галина ЯРЕМА

У литовському селищі Рашігала щороку проводять незвичайний конкурс краси, учасницями якого є... кози.

Іде у XVII столітті це селище назвали столицею кіз. Ця тварина зважається символом і талисманом селища. Цьогоріє селище Рашігала було відбране як столиця для проведених днів литовської культури. Під час святкування пройшов і так званий Гот-парад, де було обрано найгарнішу козу. Корону переможниці і титул «Міс Рашігала-2010» отримала коза Тразуліте. Відповідний «козачий титул» було присвоєно козі Жаюші, яка виступила у ролі Кармен.

На фото: Коза Тразуліте коронована

Легенды о янтаре

Ему приписывали сверхъестественные свойства. Собирать его имели право только короли. А на Руси верили, что он умеет петь и его голос может услышать только человек с чистым сердцем. Что же это такое?

Это янтарь - чудесный поделочный камень. С давних времен из него изготавливали прекрасные украшения и амулеты. С его помощью лечили разные недуги. Янтарь ценился наравне с золотом. Поэтому торговцы никому не разглашали тайну, какими дорогами они везут на продажу свой драгоценный товар. А жители Черноморья использовали камень как денежную единицу.

Необычен янтарь тем, что у него нет какой-то определенной формы и размера: каждый камушек по-своему уникален. А еще янтарь имеет множество цветов и оттенков. Он бывает водянисто-прозрачным («цвета льда»), беловато-матовым («костяным») или сочетающим в себе оба эти свойства (такие камни называются «бастардами»). Когда природа подмешивает в янтарь немного водорослей - камень становится зеленоватым. Если же в самородок попали пузырьки воздуха - кажется, будто в нем застыла пена. Некоторые камни могут быть даже серебристыми.

Конечно, сейчас нам прекрасно известно, что янтарь - это природный минерал, ископаемая смола. Но в те далекие времена (6-7 тысячелетий назад!), когда человечество только обнаружило удивительные свойства янтаря, о его происхождении не знали даже очень умные люди. И выдвигали разные гипотезы, как же возник самородок. Так, одни думали, будто янтарь это затвердевшая нефть. Другие считали, что это окаменевший мед диких пчел. А еще были версии, что это морская пена, застывшая под действием солнечных лучей, или загустевший солнечный свет.

Пока мудрецы докапывались до истины, народ придумал свои объяснения. Так появилось множество легенд о происхождении янтаря.

Легенда о птице Гауе.

Давно это было. На берегу янтарного моря, в глухом лесу, на вершине раскидистого бука, жила волшебная голубая птица Гауя. В своем гнезде она хранила дивное янтарное ожерелье. Каждый его камушек скрывал в себе множество картин. Повернешь его одной гранью - увидишь неведомый город, повернешь другой - откроются тебе морские просторы, третья покажет горы и леса...

Прослыпал об этом чуде король заморской страны и приказал слуге найти птицу, чтобы отобрать у нее ожерелье и принести ему. Верный слуга отправился в путь.

Вскоре он нашел Гаю, но стрелять в нее из лука побоялся: уж очень велика была хозяйка ожерелья. Подождал слуга, пока птица улетит из гнезда, выкрад укращение и, довольный легкой добычей, отправился домой.

Как только Гауя обнаружила пропажу, бросилась догонять вора, и, настигнув, вцепилась когтями в его одежду. Испуганный слуга пообещал отдать укращение - только бы птица его отпустила. Гауя согласилась. Тогда слуга стал торговаться. Птица разгневалась: "Земля подарила ожерелье тем, у кого руки не длинные, а работающие!" - схватила вора, подняла и бросила в море.

Насилу добрался слуга до корабля и на всех парусах отбыл на свою землю. Когда король узнал, что его подданный не выполнил приказа, - разозлился и жестоко покарал слугу.

А ожерелье пошло ко дну, и его бусинки рассыпались по всему морю. Камушки пустили корни, и вырос из них янтарный лес. Тянется он к солнцу, но никак дотянуться не может. Плачут деревья янтарными слезами, слезы застывают, а волны подхватывают их и выносят на берег. Находят эти камни простые работающие люди.

Легенда о Юратае.

Давным-давно, когда верховным богом был громовержец Пяркунас (Перун), на дне Балтийского моря, в янтарном замке, обитала богиня Юрата. А неподалеку, в приморской деревне, жил прекрасный рыбак по имени Коститис. Однажды он ловил рыбу из подводного царства, беззаботно напевая какую-то песенку. Рассердилась богиня и послала к юноше русалок предупредить, чтобы он не распугивал ее рыбок. Но Костис не обратил внимания на морских дев. Тогда Юрата решила сама подняться на поверхность и посмотреть, кто посмел перечить ее воле...

Красота рыбака и его волшебный голос просто сразили Юрата. Молодой рыбак тоже был очарован морской богиней. Поселились они в янтарном замке и зажили в мире и любви.

Ослепленная своим чувством, богиня совсем забыла, что бессмертным запрещено наслаждаться быстротечным человеческим счастьем. Узнал о ее поступке Пяркунас и в гневе молнией убил Коститиса, замок разрушил, а непокорную Юрата приковал тяжелыми золотыми цепями к руинам ее обители.

Проходят века, но по-прежнему страдает влюбленная богиня. Беспрестанно оплакивает она своего Коститиса. От ее рыданий колышутся морские волны, начинается шторм. Море выбрасывает на берег осколки янтарного замка и застывшие слезы несчастной Юрата.